

Наталія
КОЗАЧУК

Перспективи застосування механізмів міжнародного торговельного права у відповідь на заборону імпорту української сільськогосподарської продукції у ЄС

У статті проаналізовано заходи, які застосовуються Польщею, Угорщиною та Словаччиною на рівні національних законодавств, а також Європейською комісією з весни 2023 р., які забороняють імпорт певної сільськогосподарської продукції з України та де-факто можуть спричинити обмеження свободи транзиту. У вересні 2023 р. Україна ініціювала у СОТ 3 спори проти Польщі, Угорщини та Словаччини. Досліджено оскаржувані положення ГАТТ 1994, та Угоди про сільське господарство, а також їх застосування. Розглянуто перспективи відновлення справедливості через звернення до механізмів врегулювання суперечок у МРІА та DCFTA. Встановлено, що є дуже високі шанси того, що оскаржувані заходи, застосовані Польщею, Угорщиною та Словаччиною будуть визнані такими, що не відповідають нормам права СОТ.

Ключові слова: продовольча безпека, СОТ, врегулювання суперечок, DCFTA, МРІА, заборони щодо імпорту, сільськогосподарська продукція, зерно, свобода транзиту, війна в Україні, російська агресія

This article analyzes measures applied by Poland, Hungary and Slovakia at the national levels and by the European Commission since spring 2023 that prohibit imports of certain agricultural products from Ukraine and *de facto* may cause limitations on freedom of transit. Ukraine has initiated 3 disputes against Poland, Hungary and Slovakia in the WTO in September 2023. Challenged provisions of the GATT 1994 and the Agreement on Agriculture and their application is discussed. The perspectives of restoring justice resorting to MPIA and the DCFTA dispute settlement are considered. We conclude that there are very high chances that the challenged measures applied by Poland, Hungary and Slovakia are found WTO-inconsistent.

Key words: food security, WTO, Dispute Settlement, DCFTA, MPIA, import prohibitions, agricultural products, grain, freedom of transit, Ukraine war, russian aggression

Актуальність цієї статті обумовлена тим, що в умовах, коли Україна понад півтора роки протистоїть повномасштабній агресії російської федерації, надзвичайно важливим є забезпечення функціонування та розвитку економіки України, зокрема, сільськогосподарського сектору. У той час як «росія намагається зупинити український експорт зернових із застосуванням ракет та дронів»¹, інші країни фактично сприяють діям агресора², оскільки блокують життєво важливий для України експорт сільськогосподарської продукції. Йдеться про рішення Польщі, Словаччини та Угорщини продовжити на рівні націо-

¹ “The State of the War”: Timothy Snyder on Ukraine’s War. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/the-state-of-the-war-timothy-snyder-on-ukraines-war/>

² Poland summons Ukrainian envoy to protest Zelensky’s remarks in UN General Assembly. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/poland-summons-ukrainian-envoy-to-protest-zelenskyys-remarks-in-un-general-assembly/2997050>

нального законодавства заборону щодо імпорту зернових та іншої сільськогосподарської продукції з України після того, як 15 вересня 2023 р. сплив термін дії попередніх обмежувальних заходів, накладених 2 травня 2023 р. Європейською комісією (ЄК), що призведе до втрати Україною 600 млн євро¹.

Цілями цього дослідження є, по-перше, аналіз обмежувальних заходів, застосованих проти України як на рівні національних законодавств певних держав-членів, так і на рівні ЄС; по-друге, визначення механізмів у сфері міжнародного торговельного права, які Україна може застосувати для захисту своїх торговельних інтересів та відновлення справедливості, зокрема, у рамках Світової організації торгівлі (СОТ); по-третє, аналіз норм міжнародного торговельного права, які можуть бути застосовані Україною у даному контексті; по-четверте, оцінка перспектив застосування відповідних механізмів у сфері міжнародного торговельного права.

Перш ніж перейти до юридичного аналізу міжнародно-правових норм торговельного права та механізмів, які можуть бути застосовані для скасування відповідних обмежень, слід окреслити обмежувальні заходи, які застосовувалися, та відповідні часові рамки. Попри підписання «Зернової ініціативи», яку Україна та російська федерація окремо уклали з Туреччиною та ООН 22 липня 2022 р.², російська федерація систематично саботувала та затягувала час проведення інспекцій суден, які прямували в та з українських портів, що призвело до скорочення обсягів експорту української сільськогосподарської продукції на світові ринки на 15-18 млн тонн ще станом на квітень 2022 р.³ Для забезпечення альтернативних маршрутів експорту сільськогосподарської продукції з України за сприяння ЄС було створено «Шляхи Солідарності» через країни ЄС, які межують з Україною, через які залізничним, автомобільним та водним транспортом Україна змогла експортувати 44.8 млн тонн сільськогосподарської продукції, що забезпечило 60% експорту зерна від початку повномасштабної агресії російської федерації⁴. У той самий час, коли росія 10 квітня 2023 р. в односторонньому порядку припинила реєстрацію суден, які подають українські порти для формування інспекційного плану, вчергове заблокувавши роботу «зернового коридору», на рівні національних законодавств ввели заборони на імпорт та обмеження на транзит Словаччина, Польща та Угорщина: з 13 квітня 2023 р. Словаччина, апелюючи до наявності пестициду, який не дозволений в ЄС та має негативний вплив на здоров'я людини, у зерні⁵; з 15 квітня 2023 р. Польща заборонила імпорт з України широкого переліку сільськогосподарських продуктів, включаючи, цукор, сухі корми, насіння, хміль, льон і коноплі, фрукти та овочі, продукти переробки плодів та овочів, вина, яловичину і телятину, молоко та молочні продукти, свинину, баранину і козятину, яйця, м'ясо птиці, спирт етиловий сільськогосподарського походження, продукти бджільництва та обмеження щодо їх транзиту⁶; з 18 квітня 2023 р. Угорщина запровадили обмеження щодо імпорту 24 чотиризначних тарифних підпозицій на м'ясні продукти, яйця, мед, овочі, зернові (такі як пшениця, жито, ячмінь, кукурудза), борошно, насіння, цукор і вино⁷, які супроводжувалися де-факто обмеженнями права на транзит відповідних товарів.⁸

Таким чином, у квітні 2023 р. було створено перепони для експорту української сільськогосподарської продукції як морем, так і суходолом. А вже 2 травня ЄК прийняла Регламент 2023/903, який заборонив експорт з України пшениці, ячменю, ріпаку та насіння соняшника⁹ в Болгарію, Угорщину, Польщу, Румунію та Словаччину, який 5 червня замінив Регламент 2023/1100, продовживши дію відповідних обмежень¹⁰ до 15 вересня 2023 р. Після того, як термін дії обмежувальних заходів, запрова-

¹ Як наша країна виборює своє право на експорт зернових. URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4625424-yak-nasha-kraina-vyboruie-svoie-pravo-na-eksport-zernovykh> I

² Ukraine war: Deal signed to allow grain exports to resume by sea. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-62268070>

³ Зернова ініціатива» під загрозою зупинки: Росія знову заблокувала інспекції суден в Босфорі – МІУ. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/zernova-iniciativa-pid-zagrozoyu-zupinki-rosiya-znovu-zablokuvala-inspekcijsuden-v-bosfori-miu-1222771.html>

⁴ EU-Ukraine Solidarity Lanes. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/eu-ukraine-solidarity-lanes_en

⁵ V mene ochrany zdravia sprísňujeme pravidlá narábania s ukrajinským obilím. URL: <https://www.mpsr.sk/v-mene-ochrany-zdravia-sprisnujeme-pravidla-narabania-s-ukrajinskym-obilim/52---18667/>

⁶ Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 21 kwietnia 2023 r. w sprawie zakazu przywozu z Ukrainy produktów rolnych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230000751>

⁷ *Ibid.*

⁸ Korm. Rendelet az Ukrajnából származó egyes mezőgazdasági termékek fuvarozásával kapcsolatos intézkedésekről 1130/2023. (IV. 18.). URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2300130.KOR&dbnum=1>

⁹ Regulation (EU) 2023/903 of 2 May 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0903&qid=1695303513087, Annex>

¹⁰ Regulation (EU) 2023/1100 of 5 June 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A32023R1100, Art. 1>

джених на рівні ЄС, сплив, ЄК відмовилася їх продовжувати, пояснюючи це тим, що завдяки роботі Координаційної платформи та тимчасовим заходам, запровадженим 2 травня 2023 р., спотворення на ринку в 5 державах-членах, які межують з Україною, зникли.¹ Таке рішення ЄК обумовлено тим, що Україна зобов'язалася застосувати ефективні заходи контролю за експортом пшениці, ячменю, ріпаку та насіння соняшника з метою запобігання виникненню будь-яких спотворень в сусідніх державах-членах та подати до 18 вересня 2023 р. План дій.²

Однак, незважаючи на висновок ЄК, що спотворення на ринку зникли, Польща, Словаччина та Угорщина знову вирішили впровадити обмеження щодо імпорту сільськогосподарської продукції з України на рівні національних законодавств. Міністерство економічного розвитку і технологій Польщі прийняло Розпорядження № 1898, яке набуло чинності 16 вересня 2023 р., яким заборонили імпорт з України 12 позицій сільськогосподарських товарів, визначених на восьмизначному рівні тарифної класифікації, включаючи, пшеницю, ячмінь, ріпак, насіння соняшника, борошно, макуху, висівки.³ У цьому рішенні містилися певні винятки щодо обмеження свободи транзиту відповідних товарів.⁴ Угорщина 16 вересня 2023 р. повідомила, що заборона на українську продукцію набула чинності 15 вересня 2023 р. через Постанову Уряду 430/2023 (IX. 15.) про внесення змін до Постанови Уряду 130/2023 (IV. 18.), що заборонила імпорт 25 українських сільськогосподарських продуктів, таких як зернові, насіння ріпака та соняшника, деяких м'ясних продуктів, пшениці, жита, ячменю, кукурудзи (і продукти з них), овочів, цукру, вина, меду та яєць.⁵ Словаччина 16 вересня 2023 р. оголосила, що її власна заборона на перелік українських сільськогосподарських продуктів набула чинності 15 вересня 2023 р. та діє до 31 грудня 2023 р. через Постанову № 466/2023 Уряду про застосування заборони на ввезення з України чотирьох товарів – пшениці, кукурудзи, насіння ріпака та соняшника.⁶

У свою чергу Україна 18 вересня 2023 р. ініціювала у СОТ розгляди справ окремо проти Польщі, Угорщини та Словаччини щодо зазначених вище обмежень, подавши запити щодо проведення консультацій.

Потенційними механізмами для оскарження обмежувальних торговельних заходів, які Польща, Угорщина та Словаччина застосували проти України, можуть бути, по-перше, Орган з врегулювання суперечок СОТ на рівні Групи експертів; по-друге, МРІА (Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement) – багатостороння тимчасова домовленість про апеляційний арбітраж, яка покликана тимчасово замінити Апеляційний орган СОТ для держав, що приєдналися до відповідної домовленості, із-поміж яких є Україна та ЄС; по-третє, механізм з врегулювання суперечок у межах Поглибленої та всеохоплюючої угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС (DCFTA). Слід зазначити, що до тимчасового механізму апеляції у межах МРІА можна звернутися лише після того, як вийде Звіт групи експертів у межах Органу з врегулювання суперечок СОТ. Тобто, це не альтернативні механізми для оскарження обмежувальних заходів, а комплементарні. Також, у межах обох механізмів Україна може оскаржувати порушення норм права СОТ, у той час як застосовуючи третій механізм – положення DCFTA.

У всіх трьох запитах щодо проведення консультацій, Україна посилається на порушення таких норм права СОТ: ст. XI:1, V:2, X:1 ГАТТ 1994 (ГАТТ), а також ст. 4.2 та 5 Угоди про сільське господарство (Угоди про СГ).⁷ Статті ГАТТ наведено у такій самій послідовності, як і у тексті запиту щодо проведення консультацій. Потенційно, оскільки обмежувальні заходи стосуються товарів сфери сільськогосподарства, могли би бути застосовані положення Угоди про санітарні та фітосанітарні заходи (Угоди про СФЗ), зокрема ст. 2.1, 2.2, 2.3, 4.1.

Відповідно до ст. XI:1 ГАТТ, «Ніякі заборони чи обмеження, крім мит, податків, чи інших зборів, чи то у формі квот, імпорتنих або експортних ліцензій чи інших заходів, не повинні встановлюватися або застосовуватися будь-якою стороною щодо імпорту будь-якого товару, який походить з території будь-якої іншої сторони...»⁸. Заборона впровадження кількісних обмежень була поклика-

¹ Measures to avoid surge in imports of grain to the EU. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_4497

² *Ibid.*

³ Dziennik Ustaw 2023 r. poz. 1898. URL: <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/2023/1898>

⁴ *Ibid.* Art. 1.

⁵ Magyar Közlöny (magyarkozlony.hu). URL: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/ca491780f561537e3fe50d1c9af92eca77de7453/megtekintes>

⁶ Detail uznesenia. URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/21091/1>

⁷ Hungary– Measures Concerning Agricultural Products from Ukraine, WT/DS620/1 (21 September 2023), Poland – Measures Concerning Agricultural Products from Ukraine, WT/DS619/1 (21 September 2023), Slovakia– Measures Concerning Agricultural Products from Ukraine, WT/DS621/1 (21 September 2023).

⁸ General Agreement on Tariffs and Trade 1994, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1A. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm, Art. XI:1

на перевести всі обмежувальні заходи у митно-тарифні, які є більш прозорими і тому сприяють лібералізації торгівлі. Аналізуючи застосування ст. XI:1 у нещодавній справі *ЄС-Енергетичний пакет*, Група експертів визначила, що для доведення невідповідності оскаржуваного заходу тексту ст. XI:1 ГАТТ, позивач повинен довести 2 елементи: (i) що захід входить у сферу дії формулювання «квоти, ліцензії на імпорт або експорт або інші заходи»; (ii) захід становить заборону або обмеження на імпорт або експорт, або продаж для експорту будь-якого продукту».¹ Оскільки заходи, впроваджені Польщею, Словаччиною та Угорщиною, встановлюють цілковиту заборону на імпорт відповідної сільськогосподарської продукції, вони є «іншими заходами» у розумінні першого елементу тесту. Щодо другого елементу тесту, Апеляційний орган у справі *Китай-Сировина* визначив, що «заборона» у розумінні ст. XI:1 ГАТТ є юридична заборона на торгівлю чи імпорт щодо визначеного товару.² А Група експертів у справі *Індія-Кількісні обмеження* зазначила, що текст ст. XI:1 ГАТТ включає загальну заборону на імпорт.³ Отже, цілком очевидно, що заборона на імпорт визначеної сільськогосподарської продукції з України, впроваджена Польщею, Словаччиною та Угорщиною буде порушенням ст. XI:1 ГАТТ.

Стаття V:2 ГАТТ покладає на держави-члени СОТ обов'язок забезпечення свободи транзиту через територію кожної сторони за маршрутами, найбільш зручними для міжнародного транзиту, для транзитного руху на територію інших сторін незалежно від місця походження товару.⁴ У запиті щодо проведення консультацій Україна посилається як на де-юре, так і на де-факто порушення вимог ст. V:2 ГАТТ.⁵ У справі *Колумбія-Порти входу* Група експертів зазначила, що, відповідно до першого речення, стаття V:2 ГАТТ вимагає необмежений доступ для проходу товарів у міжнародному транзиті саме через найбільш зручні маршрути.⁶ Разом із тим, наприклад, Польща хоч і зазначила, що дозволяє транзит своєю територією, однак закріпила певні умови щодо транзиту відповідних сільськогосподарських товарів з України: «...що транзит закінчується в морських портах Гданськ, Гдиня, Свіноуйсьце або Щецин або за межами території Республіки Польща».⁷ Якщо умови щодо транзиту, накладені Польщею, будуть запобігати транзиту через найбільш зручний маршрут, це може бути де-юре порушенням ст. V:2 ГАТТ. Заходи Угорщини та Словаччини, якщо безпосередньо не обмежують транзит, можуть бути де-факто обмеженнями, адже, як йдеться у висновку ЄК «Зростання трафіку на кордоні між Україною та ЄС вплинуло на витрати на логістику та створило вузькі місця, що призвело до перенасичення складських потужностей і логістичних ланцюжків».⁸ Тому, якщо ембарго на імпорт відповідної сільськогосподарської продукції з України призведе до створення перепон для транзиту, це може бути де-факто порушенням ст. V:2.

Відповідно до ст. X:1 ГАТТ закони, регламенти, адміністративні рішення щодо обмежень та заборон на імпорт «повинні бути без затримок опубліковані таким чином, щоб надати можливість урядам та учасникам торгівлі ознайомитися з ними».⁹ Стаття X:1 ГАТТ покладає на державу, яка застосовує обмеження, обов'язок забезпечити дотримання належної правової процедури при введенні відповідних обмежень, що включає як часові вимоги, зокрема, публікувати без затримок, так і вимоги щодо прозорості та доступності, щоб усі учасники торгівлі могли із ними ознайомитися.¹⁰ Оскільки Угорщина впровадила заборону на імпорт з України у той самий день, що ЄК вирішила не продовжувати дію обмежувальних заходів на рівні ЄС, а повідомила про це лише на наступний день, а Польща та Словаччина впровадили відповідні обмежувальні заходи на наступний день після рішення ЄК, з дуже високою імовірністю, було порушено зобов'язання без затримок опублікувати рішення про обмежувальні заходи та надати можливість уряду України та учасникам торгівлі ознайомитися із ними як того вимагає стаття X:1 ГАТТ.

¹ *EU – Energy Package*, WT/DS476/R (PR, 10 August 2018). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/476R.pdf&Open=True>, para. 7.243.

² *China – Raw Materials*, WT/DS394/AB/R (30 January 2012). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/398ABR.pdf&Open=True>, paras. 319-320.

³ *India – Quantitative Restrictions*, WT/DS90/R (6 April 1999). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/90R.pdf&Open=True>, para. 5.129.

⁴ *Supra* note 20, Art. V:2

⁵ *Supra* note 19

⁶ *Colombia – Ports of Entry*, WT/DS399/R (27 April 2009). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/366R.pdf&Open=True> para. 7.401.

⁷ *Supra* note 15

⁸ European Commission. Preventive measures on limited imports from Ukraine (2 May 2023). URL [Електронний ресурс]: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_2562

⁹ *Supra* note 20, Art. X:1

¹⁰ *EC – IT Products*, WT/DS375/R (16 August 2010). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/377R-01.pdf&Open=True>, para. 7.1015.

Окрім загальних норм ГАТТ, у запиті щодо проведення консультацій йдеться про порушення норм спеціальної Угоди про СГ, яка також є частиною права СОТ. Відповідно до ст. 4.2 Угоди про СГ, забороняється збереження, застосування або повторне уведення будь-яких заходів, які необхідно було перевести у звичайні мита,¹ включаючи кількісні обмеження.² Імпорнтний бан є крайнім проявом кількісних обмежень. Більше того, відповідно до рішення Групи експертів у справі *Корея-Яловичина*, коли йдеться про заходи, які повинні бути переведені у мита, що стосуються продуктів сільськогосподарства, які порушують ст. XI ГАТТ, такі заходи обов'язково будуть порушувати ст. 4.2 Угоди про СГ.³ Вище було детально проаналізовано перспективи застосування ст. XI:1 ГАТТ. Так само з великою імовірністю заборона імпорту з України визначеної сільськогосподарської продукції буде порушувати вимоги ст. 4.2 Угоди про СГ. Більше того, відповідачі можуть спробувати застосувати ст. XI:2(c) ГАТТ, яка передбачає, що положення ст. XI:1 ГАТТ не повинні поширюватися на заходи щодо імпорту будь-якого сільськогосподарського товару для (i) обмеження кількості подібного або такого, яким можна замінити імпорнтний товар; або (ii) для усунення з ринку тимчасового надлишку подібного вітчизняного товару або такого, яким можна замінити імпорнтний товар із виконанням певних умов.⁴ Однак, якщо застосування ст. XI:2(c) може бути винятком із зобов'язань за статтею XI:1, відповідно до рішення Апеляційного органу СОТ у справі *Індонезія – Режими ліцензування імпорту*, «заборона «кількісних обмежень імпорту» відповідно до статті 4.2 поширюється на види кількісних обмежень імпорту, виключених із заборони, відповідно до статті XI:1 ГАТТ, на підставі статті XI:2(c). Як наслідок, члени не можуть застосовувати кількісні обмеження на імпорнт сільськогосподарської продукції, які задовольняють вимоги статті XI:2(c) ГАТТ, не порушуючи статті 4.2 Угоди про СГ.»⁵ У контексті справ України проти Польщі, Угорщини та Словаччини, це рішення Апеляційного органу СОТ дуже важливе, адже воно означає, що навіть, якщо відповідачі спробують застосувати ст. XI:2(c) ГАТТ, щоб довести відповідність ст. XI:1 ГАТТ, все рівно обмежувальні заходи відповідачів будуть порушувати норми права СОТ, зокрема, вимоги ст. 4.2 Угоди про СГ.

Також Україна вважає, що порушено ст. 5.1 Угоди про СГ, яка передбачає можливість застосування спеціальних захисних заходів.⁶ Такі заходи не можуть мати форму заборони на імпорнт та бути дискримінаційними. Однак малоімовірним є визнання порушення ст. 5.1, оскільки для цього відповідач повинен заявити про застосування спеціальних захисних заходів, чого не було зроблено у проаналізованих вище національно-правових інструментах.

Залежно від того, чи і як будуть модифікувати національно-правові інструменти, що закріплюють заборону на імпорнт з України певної сільськогосподарської продукції, порушення права СОТ може відбутися на підставі спеціальної Угоди про СФЗ. Зокрема, коли Словаччина впровадила заборону на переробку та введення в обіг уже складованого українського зерна та борошна з нього, обґрунтовуючи таку заборону наявністю пестициду, це б підпадало під дію Додатку А, 1(b), який поширюється на заходи щодо захисту життя чи здоров'я людини чи тварини від ризиків, які виникають через домішки, забруднювальні речовини, токсини або хвороботворні організми, які містяться в продуктах харчування, напоях чи кормах.⁷ Потенційно такі заходи можуть порушувати Угоду про СФЗ, а саме: ст. 2.2, яка передбачає застосування заходів лише в обсязі, необхідному для захисту життя чи здоров'я людини; ст. 2.3, яка забороняє свавільну або невиправдану дискримінацію між членами, на території яких існують ідентичні чи подібні умови, ст. 4.1 та 4.2, які вимагають, щоб члени СОТ визнавали санітарні й фітосанітарні заходи інших членів еквівалентними; ст. 10, яка надає країнам, що розвиваються, додаткові права⁸. З огляду на триваючу повномасштабну агресію російської федерації проти України та величезні руйнування і втрати, яких зазнає економіка України, у рамках СОТ може бути переглянуто статус України із визнанням країною, що розвивається.

Вище проаналізовані норми права СОТ можуть бути підставою для звернення до апеляційної інстанції, роль якої для частини держав-членів СОТ, починаючи з березня 2020 р. виконує МРІА. МРІА

¹ Agreement on Agriculture, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1A. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_01_e.htm

² *Ibid.*, footnote 1

³ *Korea – Various Measures on Beef*, WT/DS161/R (31 July 2000). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/161R.pdf&Open=True>, para. 762

⁴ *Supra* note 20, Art. XI:2(c)

⁵ *Indonesia – Import Licensing Regimes*, WT/DS477/AB/R (9 November 2017). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/477ABR.pdf&Open=True>, paras. 5.75-5.79.

⁶ *Supra* note 31, Art. 5

⁷ Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1A. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsagr_e.htm, Annex A, 1(b)

⁸ *Ibid.*, Arts. 2, 4, 10

охоплює 53 держави-члени СОТ із 164, включаючи Україну та ЄС.¹ МРІА тимчасово функціонує на підставі ст. 25 Угоди про врегулювання суперечок у СОТ в умовах, коли США блокують призначення суддів Апеляційного органу СОТ із 2016 р. і досі. Якщо справи, ініційовані Україною, дійдуть до апеляції у МРІА, Україна має дуже високі шанси довести порушення норм права СОТ.

Ще одним механізмом захисту торговельних інтересів України у відносинах із державами-членами ЄС є DCFTA, яка набула чинності 1 січня 2016 р. і передбачає арбітражний механізм з врегулювання суперечок у рамках DCFTA.² Так, відповідно до ст. 29.1 DCFTA, «кожна сторона зменшує або скасовує ввізне мито на товари, що походять з іншої сторони, відповідно до Графіків, встановлених у Додатку I-A до цієї Угоди». Додаток I-A передбачає звільнення від мита, закріплює мито, або закріплює тарифні квоти щодо сільськогосподарської продукції, щодо якої Польща, Угорщина та Словаччина впровадила заборону на імпорту з України. Однак забороняється заміна ввізного мита заходами щодо заборони імпорту. Так само стаття 35 DCFTA забороняє «запроваджувати або зберігати в силі будь-які заборони чи обмеження або заходи еквівалентної дії щодо імпорту будь-якого товару іншої Сторони... за винятком випадків, передбачених в цій Угоді або відповідно до статті XI ГАТТ». Отже, із дуже високою імовірністю заборона на імпорту з України визначеної сільськогосподарської продукції буде порушувати ст. 35 DCFTA. І навіть, якщо порушення ст. 35 буде виправдано застосуванням ст. XI:2(c), на яку посилаються у DCFTA, наявним буде порушення ст. 29.1 DCFTA.

Підсумовуючи, Україна має дуже високі шанси довести, що заборона імпорту визначеної сільськогосподарської продукції з України, а також можливі де-факто обмеження щодо транзиту відповідної продукції, застосовані Польщею, Угорщиною та Словаччиною, є порушенням норм права СОТ як на рівні Групи експертів в Органі врегулювання суперечок СОТ, так і на рівні апеляції у МРІА. Зокрема, йдеться про такі порушення ГАТТ: статей V:2, X:1, можливе порушення ст. XI:1, якщо воно не буде підпадати під виняток ст. XI:2(c), а також порушення статей 4.2 та 5 Угоди про СГ. Залежно від того, чи будуть модифіковані інструменти, якими запроваджено обмежувальні заходи, потенційно може йтися про порушення статей 2.2, 2.3, 4.1.4.2, 10 Угоди про СФЗ. Іще одним механізмом захисту торговельних інтересів України могло би бути звернення до арбітражного механізму DCFTA, яке із дуже високою імовірністю призвело б до захисту торговельних інтересів України, на підставі порушення ст. 29.1 та 35. Однак, Україні довелося б подавати позов проти колективного ЄС, у той час як у СОТ можна подавати індивідуальні позови проти держави-члена ЄС, чим Україна і скористалася. Відтак, механізми у праві СОТ та DCFTA надають можливості для скасування обмежувальних заходів щодо імпорту та транзиту сільськогосподарської продукції з України, адже відповідні заходи із дуже високою імовірністю не відповідають нормам права СОТ та положенням DCFTA.

1. «Зернова ініціатива» під загрозою зупинки: Росія знову заблокувала інспекції суден в Босфорі – МІУ. URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/zernova-iniciativa-pid-zagrozoju-zupinki-rosiya-znovu-zablokuvala-inspekcijsi-suden-v-bosfori-miu-12222771.html>

2. Як наша країна виборює своє право на експорт зернових. URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4625424-yak-nasha-kraina-vyboruiie-svoie-pravo-na-eksport-zernovykh>

3. Agreement on Agriculture, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1A. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_01_e.htm

4. Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1A. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsagr_e.htm

5. *China – Raw Materials*, WT/DS394/AB/R (30 January 2012). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/398ABR.pdf&Open=True>

6. *Colombia – Ports of Entry*, WT/DS399/R (27 April 2009). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/366R.pdf&Open=True>

7. Detail uznesenia. URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/21091/1>

8. Dziennik Ustaw 2023 r. poz. 1898. URL: <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/2023/1898>

9. *EC – IT Products*, WT/DS375/R (16 August 2010). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/377R-01.pdf&Open=True>

10. *EU – Energy Package*, WT/DS476/R (PR, 10 August 2018). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/476R.pdf&Open=True>

¹ Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement. URL: https://wtoplurilaterals.info/plural_initiative/the-mpia/

² EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area, (1 January 2016). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>

11. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area, (1 January 2016). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>
12. EU-Ukraine Solidarity Lanes . URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/eu-ukraine-solidarity-lanes_en
13. European Commission. Preventive measures on limited imports from Ukraine (2 May 2023). URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_2562
14. General Agreement on Tariffs and Trade 1994, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1A . URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm
15. *Hungary– Measures Concerning Agricultural Products from Ukraine*, WT/DS620/1 (21 September 2023). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/620-1.pdf&Open=True>
16. *India – Quantitative Restrictions*, WT/DS90/R (6 April 1999). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/90R.pdf&Open=True>
17. *Indonesia – Import Licensing Regimes*, WT/DS477/AB/R (9 November 2017). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/477ABR.pdf&Open=True>
18. *Korea – Various Measures on Beef*, WT/DS161/R (31 July 2000). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/161R.pdf&Open=True>
19. Korm. Rendelet az Ukrajnából származó egyes mezőgazdasági termékek fuvarozásával kapcsolatos intézkedésekről 130/2023. (IV. 18.). URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2300130.KOR&dbnum=1>
20. Magyar Közlöny (magyarkozlony.hu). URL: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/ca491780f561537e3fe50d1c9af92eca77de7453/megtekintes>
21. Measures to avoid surge in imports of grain to the EU. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_4497
22. Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement. URL: https://wtoplurilaterals.info/plural_initiative/the-mpia/
23. *Poland – Measures Concerning Agricultural Products from Ukraine*, WT/DS619/1 (21 September 2023). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/619-1.pdf&Open=True>
24. Poland summons Ukrainian envoy to protest Zelenskyy's remarks in UN General Assembly. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/poland-summons-ukrainian-envoy-to-protest-zelenskyy-s-remarks-in-un-general-assembly/2997050>
25. Press release. Measures to avoid surge in imports of grain to the EU. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_4497
26. Regulation (EU) 2023/903 of 2 May 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0903&qid=1695303513087>
27. Regulation (EU) 2023/1100 of 5 June 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A32023R1100>
28. Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 21 kwietnia 2023 r. w sprawie zakazu przywozu z Ukrainy produktów rolnych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230000751>
29. *Slovakia– Measures Concerning Agricultural Products from Ukraine*, WT/DS621/1 (21 September 2023). URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/DS/621-1.pdf&Open=True>
30. “The State of the War”: Timothy Snyder on Ukraine's War. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/the-state-of-the-war-timothy-snyder-on-ukraines-war/>
31. V mene ochrany zdravia sprísňujeme pravidlá narábania s ukrajinským obilím. URL: <https://www.mpsr.sk/v-mene-ochrany-zdravia-sprisnujeme-pravidla-narabania-s-ukrajinskym-obilim/52---18667/>
32. Ukraine war: Deal signed to allow grain exports to resume by sea. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-62268070>
33. Uznesenia vlády. URL: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/21091/1>

Summary

Ukraine has been fighting back Russian full-scale military aggression since February 2022. Ukraine's trade in agricultural products via sea routes has been blocked with port infrastructure and grain storage facilities destroyed on a daily basis by Russian missile strikes and military drones. Under these conditions the ability to trade in agricultural products with the EU neighboring countries and to transfer goods through these countries, particularly Poland, Slovakia, Hungary, Romania and Bulgaria become vital not only for Ukrainian economy, but also for the food security of other states. However, since April 2023 import prohibitions on a wide range of agricultural products from Ukraine have been applied on national levels, then by the European Commission, and since September 2023 on national levels again by Poland, Hungary,

Slovakia. These import prohibitions also may *de facto* cause limitations to the freedom of transit. This article explains which mechanisms are available in International trade law to challenge the measures applied by Poland, Hungary and Slovakia against Ukraine. Three mechanisms are analyzed. The article assesses the perspectives of invoking these mechanisms aiming at answering the question of how likely it is that import prohibitions and limitations on transfer are withdrawn. As to the mechanisms, firstly, there is WTO dispute settlement, currently consisting only of a Panel stage due to the stalemate in appointments of WTO Appellate Body Members caused by the USA. Secondly, there is Multi-party interim appeal arbitration (MPIA) which is a temporary substitution of an Appellate Body established under DSU Art. 25. The second mechanism cannot be used independently but only as a continuation of the first if the decision is appealed. Thirdly, arbitration under Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) between Ukraine and the EU in force since 2016. On September 18 Ukraine has resorted to the first legal mechanism and filed 3 separate requests for consultations to the WTO Dispute Settlement Body claiming violations of GATT Arts. V:2, X:1, XI:1 and Arts. 4.2, 5.1 of the Agreement on Agriculture. We consider it very likely for the WTO Panel to find violations under both GATT and the Agreement on Agriculture if the disputes proceed. We also consider that if the measures are modified it may be possible to claim inconsistency with Arts. 2.2, 2.3, 4.1, 4.2, 10 of the Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures. If the Panel reports are appealed in MPIA to which both Ukraine and EU are parties, there is a huge chance that import prohibitions and freedom of transit restrictions are found WTO-inconsistent. Additionally, these import prohibitions and restrictions on certain agricultural products from Ukraine could be found inconsistent with Arts. 29.1 and 35 of the DCFTA. However, it's most likely that political considerations prevented Ukraine from resorting to dispute settlement under DCFTA since in this case Ukraine would have to file a dispute against the EU – one of Ukraine's main political allies in the war against Russia. Thus, to restore justice and enable trade in and transfer of its agricultural products via Poland, Hungary and Slovakia Ukraine resorted to WTO Dispute Settlement Mechanism claiming violations of the GATT and Agreement on Agriculture with high chances of success.